

Mugawyýa Hezreti Hasana näme tekliþ etdi?

Category: Kitapcy, Nukdaýnazar, Taryhy makalalar

написано kitapcy | 23 января, 2025

Mugawyýa Hezreti Hasana näme tekliþ etdi? MUGAWYÝA HEZRETI HASANA NÄME TEKLIP ETDI?

(Bu taryhy öwrenmezden hakykata göz ýetirip bolmaz...)

Daş-töweregimizi gurşap alan kemçilikleri, artykmaçlyklary, daşky görnüşi bilen bize we jemgyýete täsir edýän şertleriň barsy, şu günümüzüň gelejegini belli bir derejede düýnki günden kesgitleýär. Nämäniň nähili boljagy, haýsy gymmatlyklaryň öňe çykyp, haýsylarynyň yzda galjagy-da düýnüň bize galdyran mirasynyň soňunda şekillenýändigine ynanyaryn. Şu nukdaýnazardan seredenimizde, adamyň bolşuna düşünmek üçin onuň çagalygy hökmany bilinmeli geçmiş bolup durýandygyna görä, jemgyýetlerem üçinem taryh şo derejede möhümdir. Aslynda şu gün gözlenýän gymmatlyklaryň köpüsi ýüzlerçe ýyl öň ýa-ha söweş meýdanlarynda, ýa-da ýygnaşyklarda terk edilip, gyra çetde bir ýerde galdyrylan zatlardyr.

Ýslamyň taryhy-da hut şu tarapy bilen öwrenmek gyzyklydyr. Çünki, bugün düşünmekde kynçylyk çekilýän käbir hadysalarymyzy pula, mülke, söwda bähbitlerine baglanyşdyrýan “dini röwüşli ýaşaýyşlary” görenimizde, albaý bulap bizi ýanyna çagyryýan we hut şu hadysalaryň kökünü görkezýän maglumatlar taryhyň çuňluklaryndan gizlenip ýatyr.

■ MUGAWYÝA HEZRETI HASANA NÄME TEKLIP ETDI?

Gürrüňi ediljek şol taryh sahypalaryndan birini gaýtadan açalyň we geliň, hemmämiz birlikde şol ýyla tarap gideliň...

661-nji ýyl. Halyf Hz.Aly (r.a) haryjylaryň hüjümi netijesinde şehit düşüp, onuň ýerine Hasan saýlandy.

Hasanyň halyflygy çalt bolup geçipdi, onuň kakasynyň wepat bolmagyndan bary-ýogy iki günden soň halyf saýlanandygy

aýdylýar. Kakasynyň döwründe häkimlik sürenleriň köpüsi Hasanyň häkimiýetini kabul edýär, diňe Şamyň we Müsüriň häkimleri muňa boýun sunmaýandygyny mälim edýär. Hususanam Şamyň häkimi Mugawyýanyň bolşunyň üstünde aýratyn durup geçmek gerek.

Şondan dört ýyl öňem häzirki Siriýanyň çäklerinde Hz.Aly bilen Mugawyýanyň arasynda gandöküşükli uly uruşlar bolup geçýär we bu uruşlarda tegelek 70 müň adamyň wepat bolandygy aýdylýar. Galyberse-de, Mugawyýa diňe Hasanyň däl, Alynyň halyflygyna-da boýun egmändi ww Syffyn topraklaryny gana suwarmagyň bahasyna gylyjyny elinden düşürmändi.

Ýeri, şindi näme bolarka?

Hasan üçin söweşmekden başga çäre ýokdy, Mugawyýanyň özem urşa taýýarlyk görýärdi. Ýagny, «yslam» topraklary ýene gana boýalmalydy, ýene taryhyň sahypalaryna ölümlü sahnalar ýazylmalydy, ýurdy ýene gaýgy-hasrat, matam gurşap almalydy. Çünki bular her bir urşuň getiräýmeli netijeleridi. Emma urşa taýýarlyklaryň önüsyraýsynsa Mugawyýa tarapdan «pul» teklibi gelýär. Bu ýagdaý Mugawyýadan garaşylmaýan zat dälidi.

Mugawyýa eger Hasan ibn Aly islese, Yragyň ähli baýlygyny, hazynasyny oňa berjekdigini we oňa islän sebitiniň pajyny tölejekdigini aýdýar. Elbetde, bu teklipler garşylyksyz dälidi. Hasan bu teklipleri kabul eden ýagdaýynda halyflykdan el çekmelidi. Şert şudy. Tersine bolanda, uruş taýýarlyklarynyň başlanmagyna garaşylýardy. Taryhy çeşmeleriň habar bermegine görä Mugawyýanyň 60 müň, Hasan ibn Alynyň bolsa bary-ýogy 40 müň adamlyk goşun jemlemäge güýji yetýärdi.

Üstesine Hasanyň bu sana kynlyk bilen ýetendigi, adamlaryň köplenç ýagdaýda uruşmaga höwessiz bolandygy aýdylýar. Çünki bu söweşden öňem Jemel, Syffyn, Nehrewan ýaly söweşler bolup geçip, bularda müňlerçe adam wepat bolupdy. Gelineň ýagdaýda bir tarapda ýadawlyk, bir tarapda hasrat we umytsyzlyk bardy.

Emma Hasan söweşmäge döwtalap bolýar we Mugawyýanyň tekliplerinden ýüz öwürýär. Has takygy Kufe mesjidinde eden çykyşynda Mugawyýa garşy boljak söweşiň şol bir wagtyň özünde “jihaddygyny” aýdýar, ýagny garşydaşynyň “duşmançylygyny” hasam möwjedýär. Ahyrynda goşunlar ýola çykýar.

■ DIN TÄJIRLERINE HEMIŞE TÄZE MÜMKİNÇILIKLER WE EKSPLOTASIÝA UGURLARY DÖREDI

Hasan ilkinji nobatda Ubeýdulla ibn Apbasyň serkerdeliginde 12 müň adamlyk goşun bölümini öňden goýberýär. Şol wagtam özi Sabat diýilýän ýere ýetende uruşmaga «meýilsizdigini» aýdýar. Hasan ibn Aly nämüçin bu çykyşy etdi we nämüçin söweş babatynda “ätiýaçly” pozisiýa geçdi? Bu barada her kim öz pikirini aýdyp biler, elbetde. Emma biziň bärde bir bilýän zadymyz: Hasanyň bu çykyşy tarapdarlarynyň arasynda ullakan lapykeçlik döredipdir. Mysal üçin goşhnyň agramly bölegini tutýan harijiler Hasany “küfüre” düşmekde aýyplaýar. Hatda onuň çadyryna çozup, goş-golamyny talamaga synanyşýarlar. Aýratynam el-Jerrah ibn Sinan atly bir hariji ony öldürmäge synanyşýar. Hasan bu hüjümlerden diňe Muhtar es-Sakafynyň agasynyň häkimlik edýän ýeri Medaýyna gelip halas bolýar. Käbir çeşmeler onuň bu ýerde kyrk gün galandygyny habar berýär.

Mugawyýanyň tarapynda bolsa işler şowuna bolýar. Mugawyýa Hasanyň iň uly serkerdesi Ubeýdulla ibn Hasana söweşden çekilen ýagdaýynda ýarsyny urşuň öňünden, ýarsyny soňundan jemi 1 million dirhem hödürleýär.

Haz. Hasanyň agasynyň ogludygyna garamazdan Ubeýdulla bu teklibi kabul edýär. Netijede müňlerçe adamlyk goşun Mugawyýanyň tarapyna geçýär. Şeýle-de; Mugawyýanyň tabynlygyndaky Busr ibn Ebil-Ertatyň goşun bölümi bilen Hasanyň tabynlygyndaky Kaýs ibn Saadyň goşun bölüminiň arasynda çaknyşyklar bolup geçýär we Mugawyýa Kaýsa-da pul teklipe edýär, ýöne ol muny kabul etmeýär.

Netijede Hasanyň goşuny ep-esli derejede dagaýar we güýji gowşaýar. Kaýsyň güýçlerini Mugawyýa gabaýar, şeýle-de oňa tabyn Abdylly ibn Amryň goşun bölümi-de Medaýynda Hasan ibn Alynyň alkymyna dikilýär. Taryhy rowaýatlara görä, Hasan mundan soň ýagdaýyň näme bilen gutarjagyny bilýär we Mugawyýa ýaraşyk teklipe edýär. Elbetde, bu teklibe Mugawyýa oňyn garaýar. Netijede Hasan bilen Mugawyýanyň arasynda ylalaşyk baglaşylýar. Ylalaşygyň mazmuny we maddalary barada dürli-

dürli maglumatlar baram bolsa, ylalaşygyň baglaşylandygy anykdyr. Iň soňky pursatda ýene Mugawyýa, ýene bähbitparaz ýaranlar, ýene güýçlüler üstün çykýar.

Ymmatyň arasynda soňlanmaýan güýç uruşlary, ýaranlyk agtaryşlary, dökülen ganlar, agzalalyk we ýaraşyklar... Gürrüňi edilen bu döwür Pygamberimiziň (s.a.w) ölüminden soňky elli ýylda bolup geçdi. Birinji elli ýyllykda musulmanlaryň ýüzi «olja», güýje, güýçlüleriň üstünligine gönükdü, birinji elli ýyllykda on müňlerçe musulman biri-birlerini öldürdi, soňra ýene şu ýarym asyrda musulmanlara bähbit ýaranlyklary wekilçilik etdi, ahyrynda-da bu ýaranlyklar gurulan döwlet bilen perçinlendi.

Şeýlekin geçmişden, taryhdan saplanman we aýyl-saýyl etmän sagdyn gelejegi berkarar etmek juda kyn boljakdygy görnüp duran zat. Şeýle-de boldy. Çünki şol taryh täze günüň din täjirlerine, günü güýçlilere elmydama täze mümkinçilikleri, eksplutasiýa ugurlaryny döredip berýär, netijelerini-de meňzeş biçüwde örtmegi wada berýär. Hut şonuň üçinem görnetin we bilgeşleýin şol taryh undulmady. Hasan ibn Aly bilen Mugawyýanyň arasynda bolup geçen söweşe we ylalaşyga-da, ine, hut şu nukdaýnazardan garamak gerek, başgaça bolanda, seredeniň bilenem görmezlik ýaly netije döredýär. Gürrüňsiz, görmek gerek.

Aýdyn TONGA.

Odatv.com Taryhy makalalar